

Tarih ve turizm

Anadolu Hazinesi

Araştırma: Serpil Gözdereliler • Fotoğraf: Turgay Gözdereliler

Yerli ve yabancı uzmanların genelde paylaştıkları görüş:

Kültürün besiyi ANADOLU

7

Bass, Melling, Le Roy, Hellström, Müller-Wiener gibi yabancı arkeologların katıldığı forumda, Anadolu uygarlıklarını benimsememizin turizme ve ekonomiye sağlayacağı yarar vurgulandı

YAZI dizimizin paralelinde düzenlenecek bir forumun, araştırmamıza ışık tutacağına inanarak, Anadolu'nun değişik yörelerinde kazı başkanlıkları yapan Türk ve yabancı bilim adamıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nı temsilen, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdü'nün katıldığı bir toplantı düzenledik.

Forumda katılan Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Nurettin Yardımcı'ya, Ekrem Akurgal, Jale İnan, İlet Çambel, Nuşin Asgari, Veli Sevin, George F. Bass (D), Machdolt Melling (ABD), Wolfgang Müller-Wiener (B.Almanya), Christian Le Roy (Fransa) ve Pontus Hellström (İsveç)'a teşekkür ederiz.

Serpil Gözdereliler: —Sizce (yabancı arkeologlara) Anadolu topraklarının uygarlık açısından değerini bulması, çağımızın uygar toplumlarının, Anadolu'ya, dolayısıyla Türklere bakış açısını değiştirir mi? Ya da açık sormak gerekirse, özellikle Yunanlılar tarafından tüm dünyaya yüzyıllardır empoze edilmeye çalışan "Barbar Anadolu" imajından, "Kültürün Besiyi Anadolu" imajına geçiş, gerek turizmimize, gerekse de ilişkilerimize bir yarar sağlar mı?

KATI BİR BATI

Bass: —Ben bunların Türkiye hakkındaki genel kavrayışını kısa bir sürede değiştireceğini pek sanmıyorum. "Barbar Anadolu" yargısı, Batı'da çağlar boyunca oluştu. Ayrıca Batı, sanıldığı kadar esnek değildir. Yabancı bir dünyaya değişmez. Buna karşılık, Anadolu topraklarının uygarlık açısından değerini bulması, Türk izmine ve dış ilişkilerine hemen olmasa bile bir yarar sağlayacaktır.

Arkeolojik bulguların tarihlendirilmesi

Kazılarda çıkan buluntular, uzmanların tecrübelerine dayanarak tarihlenebildiği gibi, ayrıca laboratuvarlarda gerçekleştirilen bilimsel yöntemlerle de hangi devirden kaldıkları saptanabilir. Başlıca yöntemler şunlardır:

• **Potasyum Argon Metodu (KA):** Özellikle jeolojik abakalar içinde bulunan fosil kalıntılara uygulanır.

• **Radio Karbon metodu (C14):** Özellikle tarih öncesi arkeolojide kullanılır. Tüm organik maddelerde bulunan radyoaktif karbonun, bunların canlılıklarını kaybetmelerinden sonra belirli bir tempoda azaldığı gözlenmiştir. Bu oran bilindiğinden, bulunan organik maddenin yaşı, bu gözönünde tutularak bulunur.

• **Dendro Kronoloji:** Ağaç halkalarına dayanarak yapılan tarihlendirme metodudur. Bu metod, ağacın yaşamış olduğu süreç boyunca, o yörede hüküm sürmüş hava şartlarını saptar.

• **Termoluminesans Metodu:** Taş, keramik, cam gibi kristal yapıya sahip maddelerin içindeki enerji birikimleri ısıtıldıkları zaman bu enerji birikimleri ışık olarak çıkar. İncelenen madde önce ısı ile bombardıman edilir, 100 santigrattan itibaren ısıtılır. Bunu takiben radyasyon verilir. Elde edilen arkeolojik doz, yıllık doza bölünerek maddenin yaşı tespit edilir.

• **Hidrozyon hıza göre yaş tayini:** Obsiden aletlere uygulanır.

Pontus Hellström

Jale İnan

George F. Bass

Melling: —Ben, George kadar kötümser değilim. Çünkü, Türkiye üzerine kültürel filmler seyreden, yine Türkiye üzerine kitapları okuyan Batılıların sayısı giderek çoğalmaktadır. Bu, "Kültürün Besiyi Anadolu" imajının yurt dışında tanıtılmasının bir sonucu olan, dikkate değer bir gelişmedir.

Le Roy: —George'a bir oranda katılıyorum. Ancak, Türkiye'ye, eskiye oranla daha çok Batılı turist gelmekte ve kendilerine sunulan yeni imajın doğruluğunu, gözleriyle Anadolu topraklarında görmektedirler. Daha önce, Doğu denince akıllarına Yunanlılar ve Yahudilerden başka kimseyi getirmeyen bu kişiler, Anadolu ile tanışınca, eski bilgilerinin ne kadar yanlış olduğunu anlıyorlar.

İSVEÇ'TE OLUMLU SONUÇ

Hellström: —Ben size kendi ülkemden, yani İsveç'ten örnek vermek istiyorum. Halkım eskiden, Anadolu ile ilgili hiçbir şey bilmiyordu. Oysa, "Kültürün Besiyi Anadolu" imajını yaymak için yaptığımız çabalar bugün İsveç'te meyvelerini verdi. Artık pek çok İsveçli arkeolog, Anadolu'yu araştırıp, ülkelerine tanıtmak için büyük bir gayret sarf ediyorlar. Benim bu toplantıda bulunmam bile, bunun açık kanıtıdır.

Müller-Wiener: —Türkiye, topraklarının uygarlık değerini savunduğu sürece, gerek turizmde, gerek Batı ile olan ilişkilerinde bunun faydasını görecektir. Buna tüm kalbimle katılıyorum.

Gözdereliler: —Anadolu'da eski çağlarda yaşamış olan insanların yaşayış biçimi ve yaptıkları eserlerle, günümüzdeki Anadolu'luların yaşayış biçimi ve yaptıkları eserler arasındaki benzerlikler sizce nelerdir? Yani, onların eserlerini topraklarımızda barındırmamızın ötesinde, onların geleneklerini de hâlâ sürdürdüğümüzü söyleyebilir miyiz?

UYGARLIKLARIN ORTAK SONUCU

Akurgal: —Anadolu'da bir süreklilik vardır. İlk uygarlıklara sonradan Yunan ve Roma uygarlıkları da katılmıştır. Sonuçta, bunların hepsinin ortak bir kompozisyonu oluşmuştur. Bizler bu uygarlıkların ortak çocuğuyuz.

Melling: —Ekrem Bey'in düşüncesine ben de katılıyorum. Anadolu'ya yalnız Türkler gelmemiştir. Daha önceki uygarlıkların kültürel ve dilsel izleri, ondan sonraki kültürlerde de görülüyor. Anadolu'da, eski çağlardan kalan pozitif kültürel elemanlar varlıklarını hâlâ sürdürmektedirler.

TÜRK HAMAMI... TÜRK MUTFAĞI...

Akurgal: —Sırası gelmişken, bu konuyla ilgili olarak birkaç örnek vermek istiyorum. Orta Asya'dan Anadolu'ya geldiğimizde, pastırma, bulgur ve yoğurt gibi mutfak kültürümüzü de beraberimizde getirdik. Oysa günümüzde Türk mutfak, dünyanın dört büyük mutfaklarından biri kabul edilmektedir. Bunu da, hem Orta Asya'dan getirdiğimiz mutfak kültürüne, hem de Anadolu'ya geldiğimizde, Araplardan, Bizanslılardan ve İranlılardan öğrendiğimiz pek çok bilgiye borçluyuz. Şu andaki Türk Müziği de, Orta Asya'dan getirdiğimiz Türk müziğinin, Yunan ve Bizans müziğiyle oluşturduğu bir sentezdir.

İnan: —Bu örneklerle hamamları da katmak gerekir. Roma devrinden gelen gelenek, Türk hamamlarında devam etmektedir.

Asgari: —Marmara Adası'ndaki mermer ocaklarında yaptığımız incelemeler bize, ilkçağda uygulanan mermer kesme yöntemleriyle, günümüzde uygulanan yöntemler arasında bir benzerlik göstermiştir.

Le Roy: —Likya mezarlarının modeli, aynı bölgedeki şimdiki evlerde de görülmektedir.

Akurgal: —Anadolu'da sık sık rastladığımız düz damlı evler de, Hitit mimari geleneğini sürdürmektedir. Ayrıca, Bektaşî baltası, Mevlîvilere uzun kûlahları, yine Hitit sanatından gelmektedir. Dönen dervişler de Attys kültürü müziğinin bir devamıdır.

Çambel: —Yapılan prehistorik kazılarda da sayısız etnolojik benzerlikler ortaya çıkmaktadır.

Sevin: —Mesela dokümanlıkta büyük bir benzerlik vardır. Hatta Neolitik dönemden itibaren başlıyor. Çatalhöyük'teki duvar resimlerinde gördüğümüz dokümanların aynılarını günümüzde de o yörede görebiliyoruz.

Forum katılanlar: Christian Le Roy, Wolfgang Müller-Wiener, Ekrem Akurgal, Jale İnan, İlet Çambel, Veli Sevin, Serpil Gözdereliler, Nuşin Asgari, Machdolt Melling, Nurettin Yardımcı, George F. Bass ve Pontus Hellström.

ların aynılarını günümüzde de o yörede görebiliyoruz. Frig dokümanları için de bu geçerlidir.

Gözdereliler: —Geçmişteki kültür öğelerinin günümüz Anadolu'sunda da hâlâ yaşadığını değerli yanıtlarınızla açıkladıktan sonra, şimdiki Türkiye'nin sualtı arkeolojisi sorununa geçmek istiyorum. Türkiye'de Sayın George Bass tarafından başlatılmış olan sualtı arkeolojisi hakkında ne gibi gelişmeler düşünüyorsunuz? Bu gelişmeler bugün hangi aşamada? (Nurettin Yardımcı'ya hitaben)

SUALTI OKULLARI

Yardımcı: —Türkiye'de Sualtı Müzesi yalnız Bodrum'da vardır. Ayrıca Bodrum'da bir Sualtı Araştırma Merkezi kurulması konusunda çalışmalarımız var. Bunun yanı sıra, 1983 yılında Avrupa Konseyi ile hükümetimiz arasında yapılan anlaşma sonucunda Bodrum'da bir sualtı okulu açıldı. Bu sualtı okulları yaz okullarıdır ve yılda en çok bir aylık kurslar halinde hizmet verirler. Bu kurslarda Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin sualtı uzmanları ders vermektedirler. Bu arada Sayın George Bass'ın, kendi yetiştirdiği sualtı arkeoloğu Cemal Pulak'a yetkilerini devretme isteğini, kısa bir süre sonra resmen kabul ettiğimizi de sizlere müjdelemek istiyorum.

Mersin ve Antakya'nın geçmişi

19'uncu yüzyılın ilk yarısında henüz bir köy olan Mersin, güneşi on bir ay parlayan yer olarak tanınır. Dikilitaş, Mozaikli Hamamlar, Anamur Kalesi, Mut Kalesi, Alahan, Jüpiter Tapınağı, Neapolis, Kızkalesi, Korykos, Uzuncağur, Gözlükule, Kleopatra Kapısı ve Şahmeran Hamamı adlı tarihi eserleri, Cennet ve Cehennem, Yedi Uyurlar gibi mitolojik özellik taşıyan mağaraları il sınırları içinde bulunduran Mersin (İçel), ilçeleri olan Silifke'de 4, Anamur'da 1 ve merkezde bulunan 10 turistik belgeli konaklama tesisiyle turizme katkıda bulunmaktadır.

Antakya, Büyük İskender'in generallerinden I. Seleukos'un oğlu I. Antiochus tarafından milattan önce 4'üncü yüzyılda kuruldu. Antakya Kalesi, Aziz Petrus Kilisesi, Günahkârlar Hamamı, Roma Köprüsü, Alalah Höyüğü ve Payas Kalesi gibi tarihsel eserlere sahip olan bu ilin, tatil ilçesi, turistik belgeli 6 konaklama tesisi turizm hizmetinde kullanan İskender'un dur.

Gözdereliler: —Ülkemiz için kültürel bir yara olan tarihi eser kaçakçılığı konusunda ne gibi önlemler düşünülmektedir ve bu konuda ne gibi önerileriniz olabilir?

Yardımcı: —Ülkemizde kazı yapan yabancı kazı başkanları, kendi ülkelerindeki antika pazarlarında Türkiye menşeli eserlerin satımında bakanlığımız tarafından verilecek bir müsaade kâğıdının zorunlu kılınmasını, kendi hükümetlerinden isteyebilirler. Bunun yapılabilirliğine inanıyoruz. Mesela, bugün ABD, haşhaş ekiminin yasaklanması için pek çok ülkeyi ikna etmiştir. Dış pazarlarda eski eserlere bir denetim getirilirse, kaçakçıların Türkiye'ye olan ilgisi de azalır. Kaçakçılıkla mücadele konusunda düşündüğümüz bir başka girişim de, ülkemiz topraklarından kaçırılmış eserleri bize iade etmeyen yabancı müzelerin, Türkiye'de finanse ettikleri kazıları durdurmasıdır. Ayrıca, bu tür müzelerin, bizden sergi isteme taleplerini de kabul etmiyor, ancak bize ait olan eserleri iade ettikleri zaman, böyle bir teklifi kabul edebileceğimizi bildiriyoruz. Bunun işler bir metot olduğunu Paul Getty Müzesi'nde gördük. Bizden, sergi göndermemizi istemeleri karşısında, biz de onların bulunan Herakles kabartmasını iade etmelerini istedik. Nitekim eser, Antalya Müzesi'ne geri gelmiştir.

Müller-Wiener: —Benim bildiğim kadarıyla, Türkiye'deki müzeler tarafından eski eser bulan köylülere verilen para çok azdır. Bu, onların bulduklarını bir Mafia gibi olan kaçakçılara vermelerine neden oluyor.

Yardımcı: —Haklısınız, ama şunu da belirtmemiz gerekir ki, müzelerimize kıymetsiz eserler getirilmekte. Kıymetli olanlar ise, el altından satılmaktadır. Bu arada, şunu da belirtmek isterim ki, yeni bir öneriyi Başbakanlık'a sunduk. Bu öneri, sınır kapılarında yurt dışına tarihi eser kaçırılanları ihbar edecek kişilere mükâfat olarak eserin parasal kıymetinin tamamının ödenmesidir. Bu kabul edilirse, yapılan ihbarlar çoğalacaktır.

Yaptığımız araştırmaya konu olan kültür miraslarının günümüzdeki önemi ve Türk arkeolojisinin sorunları ile ilgili forum, katılanların "Kültür savaşına devam" doğrultusundaki görüşleriyle son buldu. Konularımız, arkeolojinin halk tarafından da tanınması ve sevilmesinde en büyük görevin Türk basınına düştüğünü belirttiler.

Ülkemiz topraklarında binlerce yıl önce yaşamış olan uygarlıkların günümüz kültürüne katkılarını, gözlerden uzak kalmış sualtı hazinelerini ve eserlerin yurt dışına nasıl kaçırıldığını kısaca özetlediğimiz "Anadolu Hazinesi" adlı dizimiz sona ererken, dileğimiz, "Uygarlığın Besiyi Anadolu" gerçeğine tüm halkımızın sahip çıkması ve bunun tüm dünyaya duyurulmasıdır.

—BİTTİ—